

Η τρωτότητα του αττικού -και όχι μόνο- χώρου

► Του **ΗΛΙΑ ΜΠΕΡΙΑΤΟΥ**, ομότιμου καθηγητή Χωροταξικού και Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού Παν. Θεσσαλίας

ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΠΕΡΙΠΟΥ ένα χρόνο, με αφορμή τις πλημμύρες στη Μάνδρα, είχαμε αναφερθεί στη σχέση του σχεδιασμού με τις καταστροφές γενικά (η διάκριση ανάμεσα σε φυσικές και τεχνολογικές/ανθρωπογενείς δεν έχει πλέον νόημα). Οι φετινές καταστροφικές/φονικές πυρκαγιές στην Αττική αποτελούν μια νέα αφορμή για να θέσουμε εμφατικά το ίδιο ζήτημα με ένα άλλο παράδειγμα. Θα πρέπει βέβαια να τονιστεί εξ αρχής ότι τέτοιες καταστροφές από καύσωνες και πλημμύρες (λόγω και της κλιματικής αλλαγής) συμβαίνουν τα τελευταία χρόνια και στις πλέον ανεπτυγμένες χώρες του πλανήτη, όπως είναι οι ΗΠΑ, ο Καναδάς, η Αυστραλία και πρόσφατα η Σουηδία και η Ιαπωνία.

Οι καταστροφές γενικά ενέχουν το στοιχείο της απότομης και ξαφνικής μεταβολής (με έντονα αρνητικές συνέπειες) στην κατάσταση μιας περιοχής, που συνήθως συγκεντρώνει την προσοχή όλων των εγχώριων και διεθνών μέσων ενημέρωσης αλλά οδηγεί και σε κάθε είδους υπερβολές που είναι αναμενόμενες και ως ένα βαθμό δικαιολογημένες. Πράγμα το οποίο δεν συμβαίνει με τις απώλειες «ρουτίνας» (για παράδειγμα οι εκατοντάδες νεκροί και χιλιάδες τραυματίες που σκοτώνονται καθημερινά σε τροχαία στη διάρκεια του χρόνου δεν αποτελούν και δεν εκλαμβάνονται ως «καταστροφή»). Ωστόσο, παρά τη συγκινησιακή φόρτιση που προκαλούν τέτοια φαινόμενα, επιβάλλεται μια νηφάλια προσέγγιση αν θέλουμε να αποκομίσουμε κάποια ουσιαστικά οφέλη για το μέλλον.

ΠΥΡΚΑΓΙΕΣ ΤΕΤΟΙΑΣ ΕΚΤΑΣΗΣ συμβαίνουν κάθε πέντε-δέκα χρόνια στη χώρα μας, όταν υπάρχει ταυτόχρονη συμβολή διαφόρων παραγόντων, κάποιοι από τους οποίους είναι δομικοί (και «ενδημικοί») και κάποιοι συγκυριακοί. Δυστυχώς, αντί της ορθολογικής αντιμετώπισης από το πολιτικό και διοικητικό σύστημα αλλά και την κοινωνία των πολιτών, οι καταστροφές αποτελούν συνήθως αφορμή για υποκριτικές συμπεριφορές και άγονες αντιπαράθεσεις μεταξύ διοικούντων και διοικουμένων αλλά και μεταξύ των πάσης φύσεως εμπλεκόμενων και συν-αρμοδίων. Η ιστορία όμως αυτών των γεγονότων αποδεικνύει ότι αυτά συμβαίνουν με κάθε κυβέρνηση και ηγεσία, οποιασδήποτε πολιτικής απόχρωσης, γιατί ακριβώς το πρόβλημα βρίσκεται σε όλα τα επίπεδα του κρατικού, διοικητικού και αυτοδιοικητικού μηχανισμού αλλά και στην οργάνωση και τις πρακτικές της ίδιας της κοινωνίας, που είναι ενσωματωμένες στο αξιακό της σύστημα.

Εδώ παρεμβάλλεται η έννοια του σχεδιασμού με τη διττή σημασία που έχει σε τέτοιες περιπτώσεις: αφ' ενός ο ειδικός σχεδιασμός για την αντιμετώπιση καταστροφών με βάση το κλασικό μοντέλο των τριών φάσεων (πριν, κατά και μετά την καταστροφή) και αφ' ετέρου ο σχεδιασμός με τη γενικότερη έννοια της ρύθμισης, διευθέτησης και οργάνωσης του χώρου συνολικά.

Δυστυχώς η σημερινή δομή και οργάνωση του χώρου στην Αττική αλλά και σε πολλές άλλες περιοχές (Χαλκιδική, Εύβοια κ.α.), που αποτελεί ουσιαστικά τη χωρική διάσταση και έκφραση της κοινωνίας, συμβάλλει καθοριστικά στον αυξημένο βαθμό τρωτότητας έναντι των πυρκαγιών. Ειδικά η ύπαιθρος, όπως δομείται επί δεκαετίες, με διάσπαρτη και διάχυτη δόμηση (παράνομη ή νομότυπη), πέρα από τη σπατάλη των υποδομών και τη ρύπανση που συνεπάγεται, είναι ιδιαίτερα ευάλωτη σε πυρκαγιές και πλημμύρες. Δεν υπάρχουν οργανωμένοι συμπαγείς οικισμοί που είναι περισσότερο ανθεκτικοί σε τέτοιους κινδύνους. Αντίθετα, δημιουργείται μια απέραντη και άναρχα αραιοδομημένη περιοχή, το λεγόμενο αγροτο-αστικό συνεχές (rural-urban continuum) που συναντάμε στις μεσογειακές χώρες και στην Ελλάδα εντονότερα.

ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΟΙΚΙΣΤΙΚΟ «AIDS» που διαβρώνει και κατατρώει το φυσικό περιβάλλον και το τοπίο και ταυτόχρονα διαμορφώνει ένα κυριολεκτικά ανοχύρωτο πλαίσιο ζωής, εκτεθειμένο σε κάθε είδους απειλές, φυσικές και τεχνολογικές. Κύριο χαρακτηριστικό αυτού του (άμορφου) οικιστικού μορφώματος είναι η δραματική έλλειψη δημόσιων υποδομών και κοινόχρηστων χώρων και η καταπάτηση των λεγόμενων «κοινών», όπως τα δάση, τα ρέματα, οι ακτές, ο αιγιαλός και η παραλία. Φυσική συνέπεια αυτού είναι η οικειοποίηση και το «μάντρωμα» κάθε σπιθαμής εδάφους, ιδιαίτερα στην παράκτια ζώνη όπου το φαινόμενο είναι πιο έντονο αλλά και επικίνδυνο όπως αποδείχτηκε με τις πρόσφατες πυρκαγιές.

Για τον λόγο αυτό, ιδιαίτερη μνεία αξίζει να γίνει στις προσπάθειες που έχουν λάβει χώρα σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο από τη δεκαετία του '80 με στόχο την «απελευθέρωση» των ακτών (για να θυμηθούμε και τον Αντώνη Τρίτση) χωρίς δυστυχώς ουσιαστικό αποτέλεσμα, πράγμα που αποδεικνύει πόσο βαθιά δομικό είναι το πρόβλημα της (στρεβλής) χρήσης του χώρου, ειδικά στις παραθεριστικές και παραθαλάσσιες περιοχές. Ένα πρόβλημα που αντανακλάται από το κοινωνικό στο πολιτικό επίπεδο, αφού συνήθως οι τοπικές χωροταξικές και πολεοδομικές «διευθετήσεις» γίνονται συχνά με ψηφοθηρική νοοτροπία και διαπαρταξιακή «συναίνεση» με αποτέλεσμα το απευκαίιο να καθίσταται συχνά αναπόφευκτο.